Uit: Tekos   Datum kopie 12-9-2006

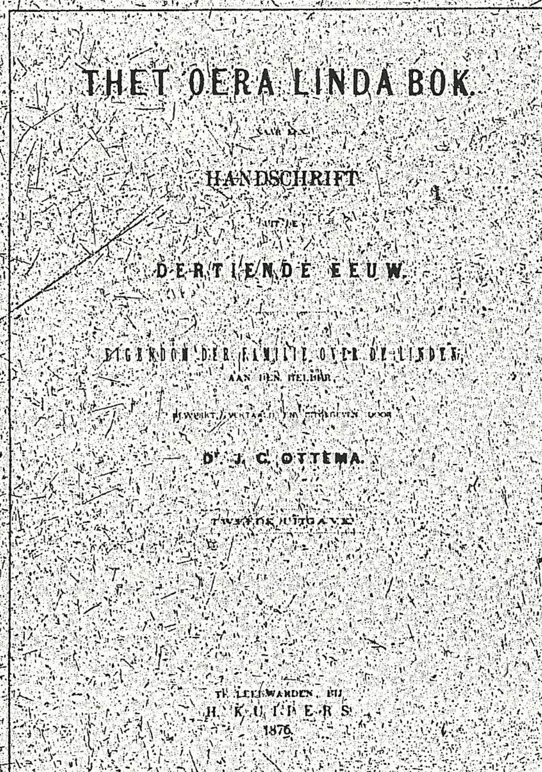
De echtheid der Oera Linda-berichten

EEN RAADSEL, EEN HYPOTHESE

In 1871 presenteerde Dr. J.G. Ottema, leraar aan het gymnasium van Leeuwarden, een oud manuskript aan zijn kollega's van het Friese Genootschap. Dit manuskript, bekend als Oera Linda-geschriften, was de inzet van een ongemeen heftige en langdurige polemiek tussen filologen, archeologen en historici in Nederland, Duitsland en Groot-Brittannië. Honderden boeken en artikels werden eraan gewijd, maar het raadsel van de oorsprong van het manuskript werd nooit volledig ontsluierd. Daarmee bleef ook de vraag naar de authenticiteit in het duister.

De Oera Linda-geschriften waren in het bezit van Cornelis over de Linden (1811-1874), opzichter op de rijksmarinewerf in Den Helder. Zelf had hij ze in 1848 van een tante geërfd, maar hij kon ze niet lezen, omdat hij weinig ontwikkeld was. Bovendien was het geschrift in een zeer oud Fries gesteld en bevatte het verscheidene pagina's in een onbekend schrift, dat op runenschrift leek. Ottema, die door Cornelis over de Linden om een

THET OERA LINDA BOK.

HANDSCHRIFT

DERTIENDE EEUW.

EIGENDOM DER FAMILIE OVER DE LINDEN
AAN DEN HELDER

D[r]. J. C. OTTEMA.

TWEEDE UITGAVE.

TE LEEUWARDEN, BIJ
H. KUIPERS.
1876.

(Links) Cornelis over de Linden, naar een oude foto. (Rechts) De tweede uitgave van de Oera Linda-geschriften (1876). In 1971 verscheen een reprint bij Uitgeverij Minerva, Overtoom 480, 1054 JZ Amsterdam.

vertaling was verzocht, gaf het boek in het Nederlands uit onder de titel *Thet Oera Linda Bok* (te Leeuwarden, bij H. Kuipers, 1872). Deze titel verwijst naar de zeven belangrijkste auteurs van het manuskript, waarvan over de Linden meende een afstammeling te zijn.

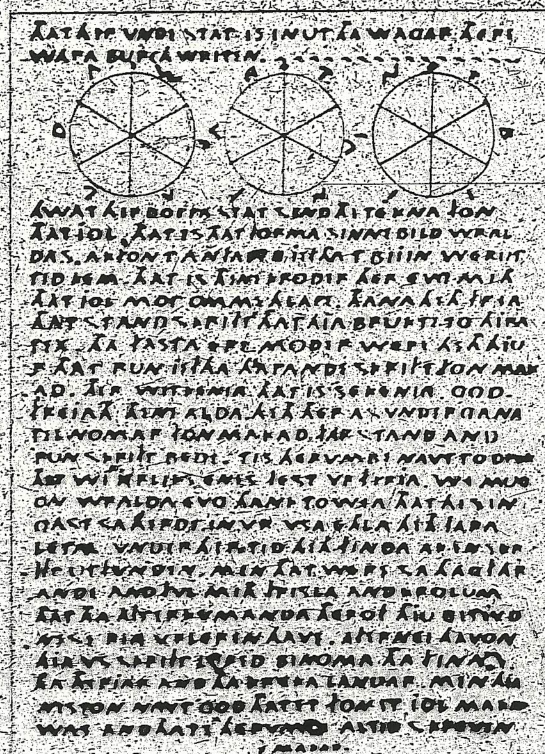
Dr. Frans Johan Los (1898-1974), sociogeograaf en historicus, beschouwde de Oera Linda-geschriften naar eigen zeggen als een twijfelachtig dokument, waarvan hij de inhoud overigens niet kende. Toen hij in 1971 de opnieuw uitgegeven teksten voor de eerste keer las, boeide het onderwerp hem ongemeen. Hij werd overtuigd van de echtheid en van de geschiedkundige waarde van de Oera Linda-geschriften : een thesis die hij indrukwekkend verdedigt in onderstaand artikel, dat hier voor het eerst wordt gepubliceerd.

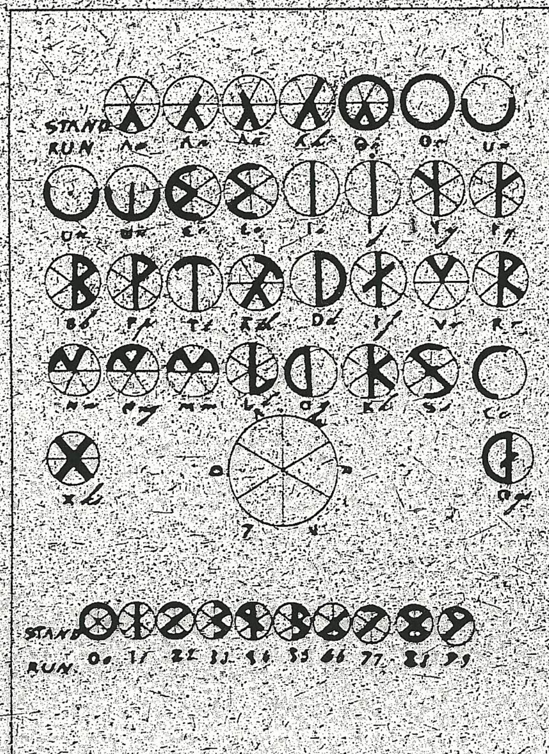
L.P.

Nadat in 1871 in Leeuwarden de eerste publikaties over het zogenaamde *Oera Linda Boek* waren verschenen, in 1876 gevolgd door een Nederlandse vertaling dezer in een zeer oud Fries geschreven handschriften door Dr. J.G. Ottema, was één der voornaamste bezwaren die tegen de echtheid ervan naar voren werden gebracht, gelegen in hun *chaotisch karakter*. Over het algemeen hield men deze geschriften voor het werk van een fantast en zelfs Dr. E. Verwijs, de eerste geleerde die er kennis van nam, noemde hun inhoud "dol en onsamenhangend", hoewel hij zich over de echtheid niet durfde uitspreken.

Sinds de verschijning van mijn boek (1), waarin ik heb aangetoond dat een *verwisseling* der beide helften der verzameling heeft plaatsgehad en het mij gelukt is de daarin vervatte historische berichten juist te dateren en in de juiste volgorde terug te brengen, is dit hoofdbezwaar vervallen. In geen der besprekingen – ten onrechte aangeduid als "kritieken" – die in de pers en in enkele vakbladen aan mijn boek zijn gewijd, is dit feit

(Links) Een pagina uit het Oera Linda-manuskript. (Rechts) Studie van Dr. Ottema om de schrifttekens van bepaalde passages te ontcijferen. Alle letters schijnen afkomstig uit een rad met zes spaken.

(1) Frans J. Los : *Die Ura Linda Handschriften als Geschichtsquelle*, Verlag W.J. Pieters, Oostburg, 1972.

DE ONECHTHEID

VAN HET

OERA LINDA-BÔK,

AANGETOOND UIT DE WARTAAL WAARIN HET IS GESCHREVEN

DOOR

J. BECKERING VINCKERS.

HAARLEM,
ERVEN F. BOHN.
1876.

Brochure, waarvan de titel aan duidelijkheid niets te wensen overlaat !

BEWEERD MAAR NIET BEWEZEN.

BESTRIJDING VAN DE ARGUMENTEN

VOORKOMENDE IN DE

Brochure van den Heer J. BECKERING VINCKERS

OVER

HET OERA LINDA BOEK,

DOOR

L. F. OVER DE LINDEN.

TE LEEUWARDEN, BIJ
H. KUIPERS.
1877.

L.F. over de Linden, zoon van Cornelis, treedt op als verdediger van zijn vader.

Meer dan honderd jaar heftige polemiek. Titelbladen van boeken en brochures, uit de reprint van Minerva.

ook maar genoemd. Is hier nu sprake van onbegrip, of van opzettelijke misleiding ?

Nu deze verwisseling door mij op steekhoudende gronden is aangetoond, ligt de veronderstelling voor de hand dat zij heeft plaatsgehad in het jaar 1255, toen Hiddo, bijgenaamd over de Linden, volgens zijn eigen getuigenis, de manuskripten uit het water redde. Vermoedelijk is toen ook een groot deel ervan verloren gegaan, want de verzameling is niet volledig. In plaats van zich echter gewonnen te geven, zoekt men naar andere argumenten, op grond waarvan men het gangbare doch misvormde beeld van onze voorgeschiedenis hoopt te kunnen redden.

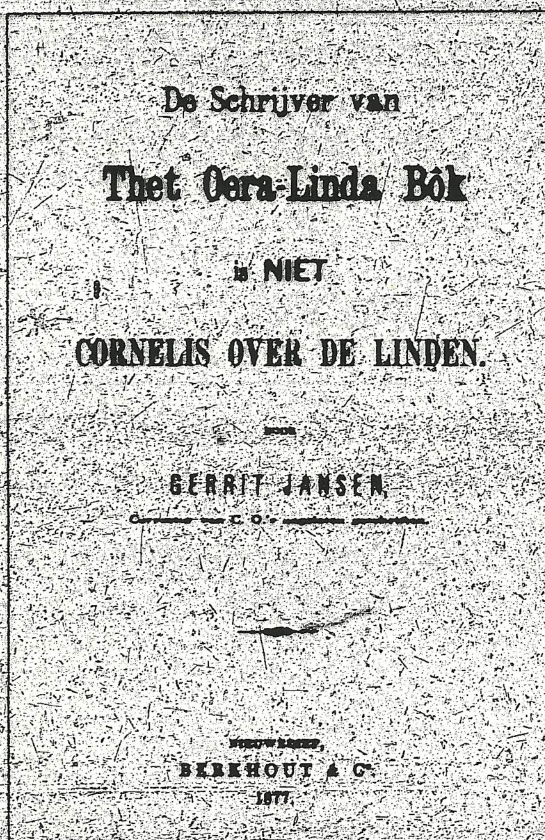
VINGERWIJZINGEN EN BEWIJZEN

In "De Schriften van Adelbrost en Apollonia" spreekt de laatste van een *afschrift* van "Het Boek van Adela's Aanhangers" (2), dat haar en haar broeder was gegeven. Er bestonden dus afschriften van dit boek en het is geenszins onmogelijk dat een daarvan bewaard is gebleven. Intussen kan niet worden ontkend dat gehele stukken in latere tijd aan de verzameling zijn toegevoegd, terwijl in andere delen door latere afschrijvers veel is geïnterpoleerd of "verbeterd". In mijn boek wordt dit ook erkend, hoewel daarin anderzijds de aanwezigheid van *historische kernen* op tal van gronden wordt verdedigd (3).

Een zeer belangrijk argument voor deze stelling verschaft de Arabische geschiedschrijver Ibn Dihja (1159-1235), die bericht dat nog in zijn tijd het vuur werd vereerd op enkele afgelegen eilanden in Denemarken. Daar de Denen nauw verwant waren aan de Friezen – beiden behoorden tot de Germaanse volkengroep der Ingweonen – en de *vuurdienst* bovendien voorkwam bij de Balten, de Romeinen, de Kelten en andere Indogermaanse volken, is het waarschijnlijk dat het vuur ook door de heidense Friezen werd vereerd. Dit geschiedde in torens, die het middelpunt vormden van ronde aarden burchten en waarin een

(2) Door mij gedateerd op 442 v.J. in plaats van op 558 v.J.

(3) Verg. mijn in 1973 bij Pieters in Oostburg verschenen *Verweerschrift*, te verkrijgen bij Vidar-Publiciteit, Achtergracht 11, Amsterdam-C./Juckemaweg 29, Rinsumageest (F).

De Schrijver van

Thet Oera-Linda Bôk

is NIET

CORNELIS OVER DE LINDEN.

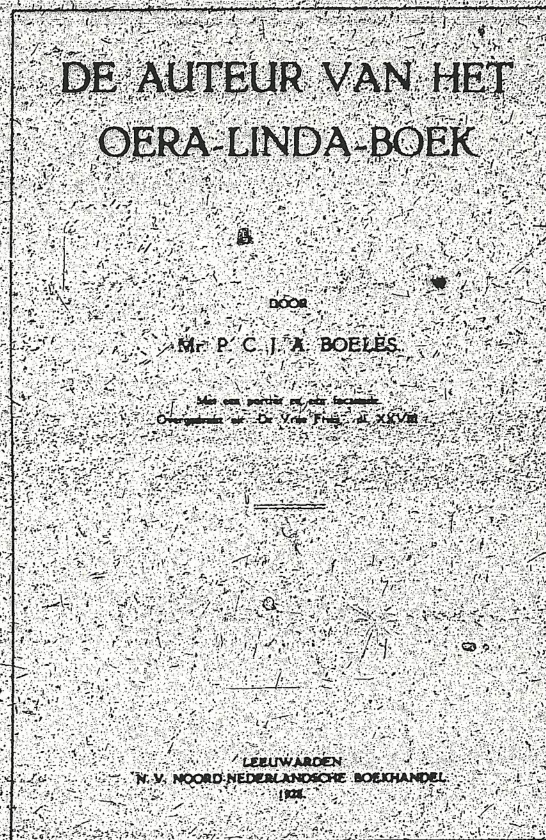
DOOR

GERRIT JANSEN,

BERKHOUT & C°.

1877.

Brochure uit 1877 waarin Gerrit Jansen als verdediger van het handschrift naar voren treedt.

DE AUTEUR VAN HET OERA-LINDA-BOEK

DOOR

Mr. P. C. J. A. BOELES.

LEEUWARDEN

N.V. NOORD-NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL

[illegible]

Brochure van Mr. Boeles die op juridische gfonden het bewijs meent te leveren dat C. over de Linden de "dader" (auteur) is.

lamp door maagden – een soort Vestaalse maagden – steeds brandende werd gehouden.

Apollonia beschrijft haar bij het latere Leeuwarden gelegen burcht als volgt (4) : "Mijn burcht ligt aan het noordeinde van de Liudgaarde. De toren heeft zes zijden. Driemaal dertig voet is hij hoog. Plat van boven. Een klein huisje daarop, waaruit men naar de sterren ziet." Op Walcheren lag de burcht Walhallagara, die vermoedelijk de kern was waaromheen later Middelburg ontstond. Is het toeval, dat in het wapen dezer stad een dergelijke (hoewel ronde) toren is afgebeeld, terwijl rondom de oudste kern der binnenstad sporen zijn ontdekt van een aarden wal en gracht, zoals die ook de burcht van Apollonia omsloten ? (Verg. de afb. op pag. 44 van wapen en plattegrond van Middelburg.) Weliswaar zijn beide door deskundigen gedateerd op de Karolingische tijd (de 9de eeuw o.j.), maar een oudere oorsprong lijkt niet onmogelijk.

De op Walcheren en elders voorkomende overblijfselen van ronde aarden burchten worden gewoonlijk met de Noormannen in verband gebracht. Het zouden versterkingen zijn geweest, die òf door hen, òf tegen hen zijn opgeworpen. Inderdaad hebben de Vikingen} hier en daar ronde burchten bewoond, bijvoorbeeld op Seeland (5), dit hoewel een ronde vorm voor de verdediging zeer ongeschikt is. Beter is het daarom te luisteren naar Apollonia, die schrijft : "Ziet iemand boven van de toren naar beneden, dan ziet hij de gedaante van het Juul". De ronde burchtvorm herinnerde dus aan het Joelrad, een heilig teken, en had religieuze betekenis. Zij is dus ouder dan de Noormannen.

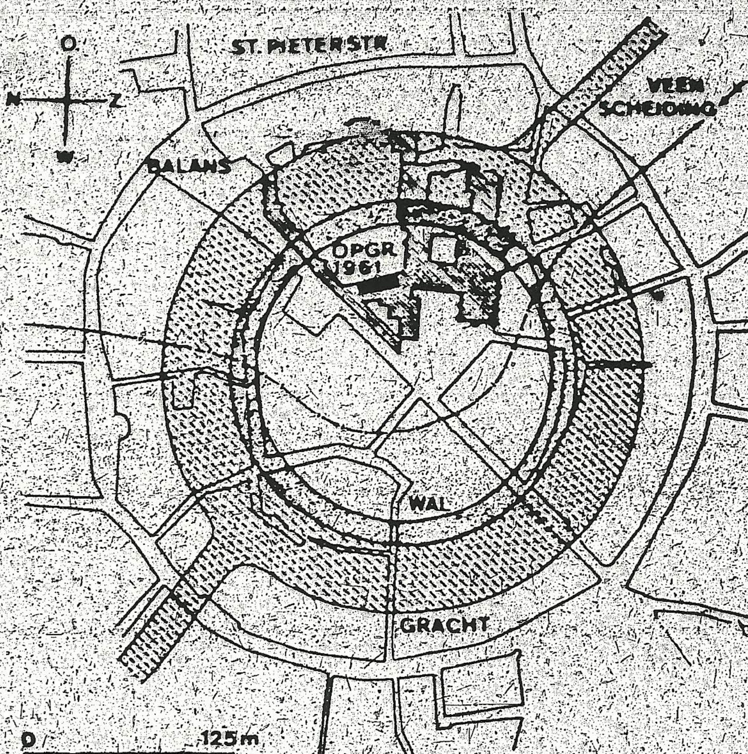
Op de hoofdburcht op Texel – welks hoofdplaats nog altijd Den Burg heet – zetelde de algemeen vereerde *Volks- of Eremoeder*, het hoofd van alle burchtmaagden en opperste hoedster van de vuurdienst. Is het zonder betekenis, of een later bedacht verzinsel, dat in de door Marcel van de Velde verzamelde en uitgegeven Brugse legenden (6) ôôk van een Eremoeder wordt gesproken,

(4) Verg. blz. 147 van Ottema's vertaling.

(5) Een afbeelding van een dergelijke burcht vindt men in Brøndsted, J. : *The Vikings*, London, Reading and Fakenham, 1970.

(6) Verg. Marcel van de Velde : *Legenden van Brugge tot het Zwin*, "Het Boekhuis", Brugge, z.j. blz. 58.

Wapen en plattegrond van Middelburg, hoofdstad van Zeeland

namelijk van "Briggja, de zieneres van Wulpen", die "overvoer naar de Dienaren van het Vuur in Zeeland"?

In overeenstemming hiermee is het getuigenis van de Zeeuwse predikant en oudheidkundige J.W. Utrecht Dresselhuis, die in een omstreeks 1836 gehouden lezing de mening uitsprak, dat de Zeeuwse eilanden in de heidense tijd als heilig en als de verblijfplaats van hogere wezens hebben gegolden. Zeeland — zo heet het in het verslag — was een heilig oord, aan de Goden gewijd, door derzelver dienaren bewoond. Vereerd werden er vooral de Wanen, bovenal Njord en zijn gemalin Skade, maar verder ook Freyr en Freya en hun kinderen. Tal van plaatsnamen zouden van de namen dezer goden en van figuren uit de oudnoorse mythologie zijn af te leiden (7).

Dresselhuis spreekt verder van *"ontzettende watervloeden"*, die in 513, 533 en wederom in 1014 Zeeland teisterden. Dit herinnert aan de stormvloeden waarvan in de Oera Linda-berichten wordt gesproken: die van 1193 v.o.j., die Atlantis deed verzinken en die van ± 450 o.j., die geheel Friesland verwoestte. Voor de echtheid dezer berichten spreekt het feit, dat al deze overstromingen plaatsgrepen in perioden der aardgeschiedenis, die door een extreme hitte en droogte werden gekenmerkt en waarin, ten gevolge van het afsmelten der poolkappen en van de gletsjers, de zeestand uitzonderlijk hoog was (8).

Tot besluit van deze opsomming zij nog herinnerd aan de beroemde *gouden Hoorns van Gallehus*, waarvan het runeninschrift betrekking heeft op de totale zonsverduistering van 16 april 413 (9). Deze kunstvol bewerkte hoorns, die in de 18de eeuw in Denemarken zijn gevonden, wijzen op een betrekkelijk hoge beschaving der heidense Denen, naaste verwanten der Friezen.

TEGENWERPINGEN

Gewichtige bezwaren tegen de authenticiteit der Oera Linda-berichten komen van de heer H. Halbertsma, die tientallen opgravingen heeft verricht in terpen en oude stadskernen en terecht wordt beschouwd als een toonaangevende autoriteit op het gebied der Nederlandse archeologie. Zijn hoofdbezwaar bestaat hierin dat in Fries-

(7) Verg. *Nieuwe Werken van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*. Eerste deel. Eerste stuk. Middelburg, 1836, blz. 9-48.

(8) Verwezen zij hier naar het werk van Oskar Paret, die in zijn *Das neue Bild der Vorgeschichte* (Stuttgart, 1946) een 300-jarige cyclus aanneemt; verder naar dat van de Amerikaan Elsworth Huntington: *Mainsprings of Civilization* (New York, 1945) en het recente boek van Anton Lenk: *Die Gezeiten der Geschichte* (Düsseldorf und Wien, 1974). De overeenstemming is opvallend.

(9) Verg. Hartner, Willy: *Die Goldhörner von Gallehus*, Wiesbaden, 1969.

land en elders nimmer sporen zijn ontdekt van burchten uit de heidense tijd, terwijl de in de Oera Linda-berichten genoemde steden (of stadjes ?), zoals Dokkum, Staveren en Medemblik, niet ouder zouden zijn dan de 9de eeuw o.j., zoals bij opgravingen zou zijn gebleken.

Hoewel het gewicht van dit argument niet mag worden onderschat, kan het toch niet overtuigen. Wanneer bij opgravingen iets niet is gevonden, bewijst dit nog niet dat dit er nooit is geweest; van de Zuidspaanse stad Tartessos – het Tarsis van het Oude Testament – zijn nooit sporen in de bodem teruggevonden, zodat men haar ligging niet heeft kunnen vaststellen, en toch wordt door geen enkele oudheidkundige betwijfeld dat deze oude handelsstad eeuwenlang heeft bestaan. Waarom dan geen geloof te hechten aan het bericht van Frethorik omtrent een geweldige overstroming die omstreeks het jaar 450 o.j. alle burchten, behalve de Fryasburcht op Texel, vernielde ? Kan deze overstroming, waarvan sporen zijn ontdekt *bij opgravingen* zowel in het Nederlandse als in het Duitse kustgebied (10), ook niet vroegere nederzettingen van een wellicht reeds stedelijk karakter hebben weggespoeld ? Mogelijk is dit toch zeker.

De heer Halbertsma wijst verder op het feit, dat Friso en Saxo door middeleeuwse en latere kroniekschrijvers worden voorgesteld als stamvaders van respektievelijk de Friezen en de Saksen. Terecht hecht hij geen geloof aan het bestaan van stamvaders van volken, want deze zijn zeker op een andere wijze ontstaan. Wanneer hij echter, op grond van dit ongeloof, de historiciteit der beide Friso's die in de Oera Linda-handschriften een rol spelen, loochent, gaat dit zeker te ver. Want in deze manuskripten treden beide niet op als stamvaders, maar de eerste als aanvoerder, de tweede als bestuurder.

Het is wel zeer merkwaardig dat bij de door Halbertsma aangehaalde kroniekschrijvers juist bewijzen voor de historiciteit van de eerste dezer beide Friso's zijn te vinden. Zo schrijft *Johannes Hilarides* (1648-1725) (11) : "Het was in het jaar 313 voor Chr., dat een schare mensen Perzië verliet ten einde, geleid door Friso en Saxo, elders woonplaatsen te zoeken. Zij hadden Alexander de Grote trouw gediend, doch vreesden juist daarom de wrok der door hem overwonnen volken nu deze, na de dood van deze veldheer, naar oude vrijheid haakten". Verder wordt dan verhaald hoe deze landverhuizers, "op 300 kielen ingescheept", de Fliestroom inzeilden, het land dat voortaan naar hen Friesland werd genoemd, bezetten, er de binnendringende "Swaaven" (= Sueven) verjoegen en Friso er het latere Staveren stichtte.

Hilarides heeft dit verhaal ontleend aan een vroegere schrijver, *Suffridus Petrus* (1527-1597) – volgens Halbertsma een nog groter verheerlijker van het Friezendom dan zijn navolger – wiens geschriften "nochtans tot in de 19de eeuw hun invloed op het geschiedkundig denken der Friezen (hebben) weten te behouden, om in *Thet Oera Linda Bok* een waardige afsluiting te vinden".

Met dit laatste doet de heer Halbertsma de schrijver van het verhaal over de zogenaamde Geertmannen beslist onrecht; diens relaas bevat geen op zichzelf onwaarschijnlijke elementen. Van een Saxo, of van Zwaben is daarin geen sprake. Friesland heet reeds Friesland als Friso er in 303 v.o.j. terugkeert en Staveren bestond toen al. In plaats vanuit dit onopgesmukte en logisch verlopende verhaal, putten de genoemde schrijvers hun kennis omtrent het Friese verleden waarschijnlijk uit een daarmee parallel lopende volksoverlevering, die – hoezeer ook opgesierd – toch enkele elementen van waarheid bevatte.

Als laatste argument voert Halbertsma aan dat de vroegere *Middelzee* niet door een overstroming zou zijn ontstaan, maar door een smeltwaterstroom uit de ijstijd. Het zou een zogenaamd oerstroomdal zijn geweest en als zodanig reeds in de Romeinse tijd hebben bestaan. Verschillende omstandigheden pleiten echter tegen deze veronderstelling.

Inderdaad bevinden zich in Friesland enkele oerstroomdalen; het grootste loopt van de Fluessen naar het Bergumer Meer, twee andere werden vroeger doorstroomd door de Tjonger en de Linde. Daar het ijs uit Skandinavië kwam, zijn al deze dalen gericht van zuidwest naar noordoost; de Middelzee was echter gericht naar het noorden, haar monding zelfs naar het noordwesten.

Er is echter meer (...). De oerstroomdalen verliepen tussen zandruggen en eindigden tegen stuwwallen (of eindmorenen). Zandruggen liggen nog aan weerszijden van de dalen van Tjonger en Linde, hoewel zij bij het eerstgenoemde oerstroomdal zijn verdwenen; stuwdammen, of resten daarvan, zijn de hoogten van Koudum en van het Gaasterland en de Voorst bij Vollenhove. Geen dezer kenmerken is echter bij de vroegere

(10) Bijzonderheden op blz. 28 en 29 van mijn boek.

(11) Verg. H. Halbertsma : *De herkomst der Friezen in de spiegel der middeleeuwse geschiedschrijving*, in *Berichten van de rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek*, jaargang 12-13, blz. 1962-1963.

De twee opdrachten van Oera Linda

Vooraan in het Oera Linda-manuskript vinden we twee merkwaardige opdrachten :

"Okke mijn zoon, deze boeken moet gij met lijf en ziel bewaren, zij bevatten de geschiedenis van ons gehele volk, en ook van onze voorvaderen. Verleden jaar heb ik ze, uit de vloed gered tegelijk met u en uw moeder. Doch zij waren nat geworden, daardoor gingen zij naderhand bederven. Om ze niet te verliezen, heb ik ze op overlands papier overgeschreven. Als gij ze erft moet gij ze ook overschrijven. Ook uw kinderen moeten dat doen, opdat zij nimmer verloren gaan. Geschreven te Liuwert, nadat Atland verzonken is, het drie duizend vier honderd negen en veertigste jaar, dat is naar de tijdrekening der christenen het twaalf honderd zes en vijftigste jaar. Hiddo bijgenaamd Over de Linden. Waak.

Lieve erfgenamen, om onze lieve voorouders wille, en om onze lieve vrijheids wille, duizendmaal bid ik u : laat de ogen van een priester toch nooit over deze schriften weiden. Zij spreken zoete woorden, maar zij ondermijnen ongemerkt, alles wat ons Fries betreft. Om rijke prebenden te winnen, heulen zij met de vreemde koningen; deze weten dat wij hun grootste vijanden zijn, omdat wij hun lieden durven spreken over vrijheid, recht en vorstenplicht. Daarom laten zij alles vernielen, wat van onze voorvaderen komt, en wat nog overig is van onze oude zeden. Och lieve, ik ben bij hen aan het hof geweest; als Wralda het gedoogt, en wij ons niet sterk maken, dan zullen zij ons allen verdelgen. Geschreven te Liudwert, acht honderd en drie jaar naar de mening van de christenen. Liko bijgenaamd Over de Linden."

Deze merkwaardige datering, die teruggaat tot de verdwijning in de zee van Atland, stemt vrij goed overeen met de chronologie van Atlant(is). Jürgen Spanuth heeft Atlantis in de Noordzee gesitueerd, ter hoogte van het eiland Helgoland. (zie *Das entrātselte Atlantis*, 1953; *Und doch : Atlantis enträtselt !*, 1955, 1976 en 1980; *Atlantis*, 1965; *Die Atlanter, Volk aus dem Bernsteinland*, 1976)

Het onverwisselbare silhouet van Helgoland

Middelzee aanwezig. Terecht rekent K. Zeeman ([12]) de vroegere Middelzee dan ook tot de door stormen gevormde zeeboezems, zoals de Lauwerszee en de Dollart.

ATLAND EN ZIJN ONDERGANG

Onder het opschrift "Dit staat op alle burchten geschreven" wordt in "Het boek van Adela's aanhangers" dit Atland als volgt beschreven:

"Eer de boze tijd kwam was ons land het schoonste in de wereld. De zon rees hoger en er was zelden vorst. Aan de bomen en heesters groeiden vruchten en ooft, die nu verloren zijn. Onder de grasplanten hadden wij niet alleen gerst, haver en rogge, maar ook tarwe, die als goud blonk en die men onder de zonnestralen kon bakken. De jaren werden niet geteld, want het ene jaar was even vrolijk als het andere.

Aan de ene zijde werden wij besloten door Wralda's zee ([13]), waarop geen volk behalve wij mocht noch kon varen. Aan de andere zijde werden wij door het brede Twiskland ([14]) (= "tussenland", Duitsland) omtuind, waardoor het volk van Finda ([15]) niet durfde komen wegens de dichte wouden en het wild gedierte. Ten oosten paalden wij aan het uiteinde der Oostzee (asterse) en ten westen (dit moet zijn ten zuiden, L.) aan de Middellandse Zee (middelse), zodat wij, buiten de kleine, wel twaalf grote zoetwaterstromen hadden, ons door Wralda gegeven om ons land vochtig te houden en om onze zeevaarders de weg naar zee te wijzen.

De oevers van deze stromen werden bijna alle door ons volk bezeten, ook de velden van de Rijn, van het ene einde tot het andere.

Tegenover de Denemarken en het Juttenland hadden wij volksplantingen met een burchtmaagd. Vandaar wonnen wij koper en ijzer, benevens teer, pik en sommige andere benodigdheden. Tegenover ons voormalig Westland hadden wij Brittannië met zijn tinlanden. Brittannië was het land der ballingen, die met hulp hunner burchtmaagd weggetrokken waren om hun lijf te behouden. Maar opdat zij niet terug zouden komen werd eerst een B op hun voorhoofd geprikt, de gebannenen met rode bloedverf, de andere misdadigers met blauwe verf.

Bovendien hadden onze zeelieden en kooplieden menige loods (loge = faktorij) in de heinde Krekalanden (Italië) en in Lyda (Afrika). In Lyda zijn de zwarte mensen. Daar ons land zo ruim en zo groot was, hadden wij vele afzonderlijke namen."

Er volgt dan een opsomming van een aantal volken, die – met uitzondering alleen van de Kadhemers, waarschijnlijk een verzonnen naam – alle in de omgeving van de Noordzee woonden. Terwijl van de namen dezer volken onzinnige afleidingen worden gegeven, zijn sommige in streken geplaatst, die zij nimmer bewoond kunnen hebben. Daar het duidelijk is dat we hier een latere inlassing voor ons hebben, kan dit gedeelte van de tekst worden weggelaten.

HOE DE BOZE TIJD KWAM

"Geheel de zomer had de zon achter de wolken gescholen, als wilde zij de aarde niet zien. De wind rustte in zijn holen, waardoor rook en damp als zuilen boven huis en poelen stonden. De lucht werd aldus droef en dof en in de harten der mensen was blijdschap noch vreugde. Te midden van deze stilte begon de aarde te beven alsof zij stervende was. De bergen spleten vaneen om vuur en vlam te spuwen; andere zonken in haar schoot weg en waar zij eerst velden had, hief zij nu bergen omhoog.

Aldland, door de zeelieden *Atland* geheten, zonk weg en de woeste golven traden zo ver over bergen en dalen, dat alles onder de zee bedolven was. Vele mensen werden in de aarde begraven en velen, die aan het vuur ontkomen waren, kwamen daarna in het water om. Niet alleen in het land van Finda spuwden de bergen vuur, maar ook in het Twiskland. Wouden brandden daardoor achter elkaar weg en toen de wind daarvandaan kwam, laaiden onze landen vol as. Stromen werden verlegd en bij hun monden ontstonden nieuwe eilanden van zand en drijvend vee.

Drie jaren was de aarde zo lijdend en toen zij herstelde kon men haar wonden zien. Vele lan-

(12) Verg. K. Zeeman - *Moderne Geografie van Nederland*, 5de druk, Amsterdam, 1927, blz. 34. Dit werk steunt o.a. op dat van F.J. Faber - *Geologie van Nederland*, 1926.

(13) Deze Scheppergod en Algeest is waarschijnlijk door een latere bewerker in de handschriften geïntroduceerd, om aan het monotheïstische christendom beter weerstand te kunnen bieden. Verg. mijn boek blz. 49.

(14) Ook deze naam is waarschijnlijk een later bedenksel. Zie mijn boek op blz. 47-48.

(15) Frya (= Freya), Finda en Lyda zijn in de handschriften de stammoeders resp. der Ingweonen (of in ruimere zin der Germanen), der overige blanke en der bruine volken en der negers. Verg. mijn boek op blz. 25 en 73 e.v.

den waren verzonken en andere uit de zee opgerezen en het Twiskland voor de helft ontwoud. Benden Finda's volk kwamen de ledige ruimten bezetten. Onze vluchtelingen werden verdelgd, of zij werden hun bondgenoten. Toen werd waakzaamheid ons dubbel geboden en de tijd leerde ons, dat eendracht onze sterkste burcht is.

HET VERSLAG VAN EEN OOGGETUIGE

Tot besluit laat ik hier nog een ouder bericht volgen, dat terecht is gekomen onder *"De geschriften van Frethorik en Wiljow"*, die op 303-206 v.o.j. zijn te dateren. Dit oudere bericht (16) draagt als opschrift : "Dit geschrift is mij over Noordland of Schoonland gegeven" en luidt als volgt :

"Ten tijde dat ons land wegzonk was ik in Schoonland (Zuid-Zweden). Daar ging het zo toe. Er waren grote meren, die van de bodem als een blaas uitzetten; dan spleten zij vaneen. Uit de scheuren kwam een stof, alsof het gloeiend ijzer was. Er waren bergen, wier toppen neertuimelden; zij stortten neer en vernielden wouden en dorpen. Zelf zag ik hoe een berg van een andere werd afgerukt; loodrecht viel hij neer. Toen ik naderhand ging zien, was er een meer ontstaan."

Onmiddellijk sluit hierbij aan een bericht, dat duidelijk betrekking heeft op de geweldige overstroming van ± 450 o.j. en de daarmee samenhangende ondergang van de Magy, de aanvoerder van de als bondgenoten van Attila in Friesland binnengedrongen Finnen en Magyaren. De samensmelting dezer twee, uit zo verschillende tijdperken stammende berichten tot een geheel toont alweer aan, hoezeer de verzameling der handschriften dooreen geraakt is.

DE ONTDEKKINGEN VAN SPANUTH

Vóór de verschijning van het opzienbarende boek van de Duitse predikant en geleerde Jürgen Spanuth over Atlantis, kon men – met een schijn van recht – al deze handschriften als geestesprodukten van een of meer fantasten bestempelen.

Na de publikatie van diens uitnemend gefundeerde werk zal er voor hardleerse naturen niets anders op dan ook deze onderzoeker voor een fantast uit te maken. Dit is dan ook inderdaad gebeurd, maar de grote mate van overeenstemming tussen de handschriften enerzijds en de gevolgtrekkingen van Spanuth anderzijds was daarmee niet verklaard. Intussen heeft het boek van deze "warhoofdige Duitse dominee" (17) de instemming van toonaangevende geleerden verworven (18).

Zijn ontdekking deed Spanuth toen hij de beschrijving die in een tweetal dialogen van Plato – de *Kritias* en de *Timaios* – van Atlantis en zijn ondergang wordt gegeven, vergeleek met het bericht van farao Ramses III (1200-1168) omtrent de aanval der zogenaamde "Zeevolken" op Egypte. Dit bericht, dat gegrift is in de tempelwanden van *Medinet-Haboe* in Opper-Egypte, bleek overeen te stemmen met de weergave der dialogen. Bovendien bleken beide weer zeer goed te rijmen met de weerklank die de *ondergang van Asgard* in de Voloespa, een tot de Edda behorend gedicht, heeft gevonden. Hoezeer het door Spanuth ontworpen beeld met de Oera Linda-berichten overeenstemt, moge uit de volgende samenvatting blijken.

ATLANTIS VOLGENS PLATO

Atlantis – zo genoemd naar zijn eerste koning Atlas, zoon van Apollo en Kleito – was de naam zowel van een eiland, als van een machtig koninkrijk, dat vele eilanden, maar ook delen van het aangrenzende vasteland omvatte. Uitvoerig worden de organisatie en de strijdmacht van dit rijk beschreven. Het kon 10.000 strijdwagens en 20.000 ruiters in het veld brengen en een miljoen man mobiliseren en het bezat 1.200 oorlogsschepen. Zijn op het eiland gelegen hoofdstad was omsloten door drie ringvormige grachten en twee wallen, waartussen een renbaan was aangelegd (19). In zijn centrum bevond zich een burcht met het koninklijke paleis en een prachtige, aan Poseidon (20) gewijde tempel, welks wanden waren bekleed met goud, zilver, ivoor en barnsteen.

Het eiland – ook Basileia, d.i. "het Koninklijke" genoemd – werd door dijken beschermd tegen

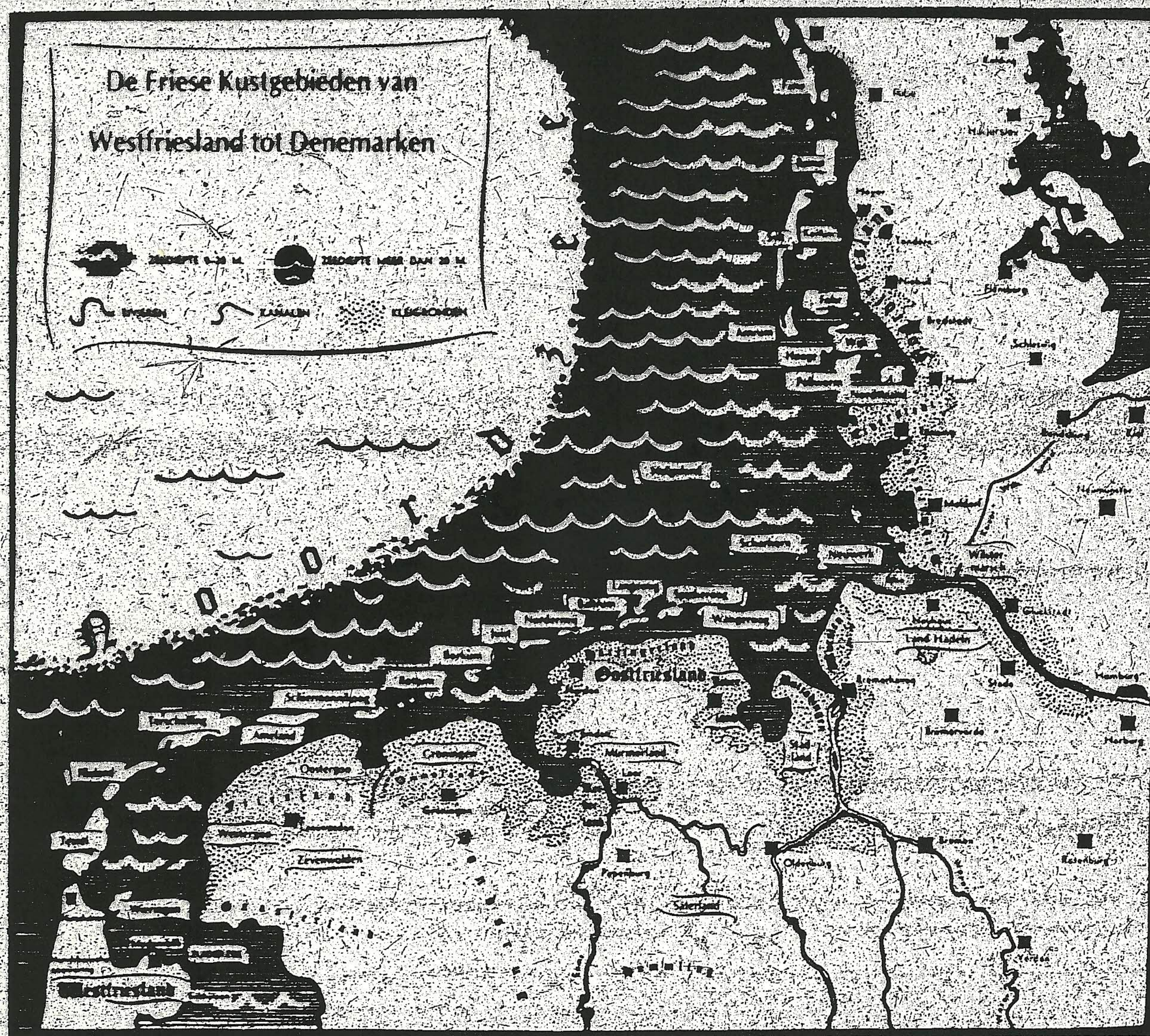
(16) Dit verslag is te vinden op blz. 179 van Ottema's vertaling.

(17) De uitdrukking is van de heer S.J. van der Molen. Zie mijn verweerschrift *Het Oera Linda Boek een geschiedbron*, blz. 5.

(18) Het instituut Breasted te Chicago, het nationale museum van Kairo en de Franse, te Bern wonende geleerde Emile Biollay verklaarden unaniem, dat het eiland Atlantis 1200 v.o.j. is verzonken in de Noordzee. Zie het te Parijs verschijnende tijdschrift *Nouvelle Ecole* van sept.-okt. 1972, blz. 114-115.

(19) Voor wagenrennen, een typisch Indogermaanse sport.

(20) Poside of Fosite was, volgens Spanuth, de Germaanse naam van Poseidon. Verg. Fositesland, de oudste naam van Helgoland (= heilig land).

Friesland is groter dan de Nederlandse provincie met die naam : historisch en kultureel, voor een klein deel zelfs taalkundig, horen bij het grote Friesland evenzeer West-Friesland *(noordelijk deel van de prov. Noord-Holland),* Oost-Friesland *(in Nedersaksen, Duitsland)* en Noord-Friesland *(langs de kust van Sleeswijk-Holstein, tot net over de Deense grens).*

de zee, waarmee het was verbonden door kanalen, die anderzijds toegang gaven tot de ruime haven der hoofdstad. De grond was er zeer vruchtbaar en het klimaat zo mild, dat tarwe en vlas werden verbouwd en zelfs wijnbouw mogelijk was. De rijkdom van het eiland berustte echter in hoofdzaak op de uitvoer van barnsteen (oreichalkos), dat op vele plaatsen werd verzameld en naar de landen van Zuid-Europa en zelfs naar Egypte verhandeld. Handel en scheepvaart bloeiden en, behalve de metallurgie, stonden ook andere ambachten er op een hoog peil.

De koning van Atlantis stond echter tevens aan het hoofd van een grote konfederatie, die bijna alle kuststreken van West-Europa benevens Noord-Afrika onder zijn oppergezag verenigde, zodat zijn invloedssfeer enerzijds aan Etrurie, anderzijds aan Egypte grensde. Hij regeerde gemeenschappelijk met negen andere koningen op grond van een wet, die volgens de verordeningen van Poseidon" op een zuil van koper en goud, vermoedelijk een soort Irminsul, was gegrift.

Spanuth merkt hierbij op dat het in Plato's dialogen omschreven machtsgebied der Atlanters vrijwel samenvalt met het verspreidingsgebied der neolithische en latere *Megalith-kultuur*, gekenmerkt door het voorkomen van hunebedden, dolmen, menhirs en andere monumenten.

Verder toont hij aan dat het koninkrijk Atlantis, dat zich vanuit Zuid-Zweden over Denemarken

uitstrekte tot in Noord-Duitsland en Nederland, op zijn beurt samenvalt met het gebied der *Noordse bronstijd-kultuur*, dat wordt beschouwd als de bakermat der *Oergermanen*. Zoals bekend is, wekte deze kultuur, die kunstwerken zoals de beroemde zonnewagen van Trundholm en de loeren heeft voortgebracht en door een levendig zeeverkeer werd gekenmerkt, bij haar ontdekking de verbazing der archeologen. Naar blijkt uit de zeer talrijke, uit de eerste helft van de bronstijd daterende, in Denemarken en omgeving voorkomende graven, was zij het werk van een zeer dichte bevolking. Haar ondergang wordt door Spanuth als volgt beschreven:

DE ONDERGANG VAN ATLANTIS

"De tweede helft der 13de eeuw v.o.j. – zo luidt zijn rekonstruktie – was een tijd van onvoorstelbare natuurrampen. Van ± 1250-1220 werd het klimaat van Europa en het noordelijk deel van Afrika buitensporig heet en droog. Dit was misschien het gevolg van het verschijnen van een grote komeet van angstwekkende vorm, die het land der Libiërs verschroeide en dit blonde volk feitelijk dwong tot een eerste aanval op Egypte (1227 v.o.j.). In deze tijd veranderde de Sahara uit een door rivieren doorstroomde savanne in een woestijn.

In Europa zonk de waterspiegel der Alpenmeren 5 tot 10 meter, terwijl een groot deel der Atlanters door de droogte werd gedwongen hun land te verlaten en langs verschillende wegen naar het zuiden te trekken. Hun hoofdgroep had Macedonië bereikt, toen een enorme uitbarsting van de Thera (nu Santorini) (21), de Etna, de Sinai en andere vulkanen, gepaard gaande met aardbevingen, zware asregens en overstromingen, Griekenland en Klein-Azië verwoestte en de totale ondergang der Mykeens-Minoische en der Hettitische beschaving veroorzaakte. Ook Syrië, Palestina en Egypte (de "Tien Plagen" ...) leden zware schade en de dikke lagen van vulkanische as, die in 1947-48 door een Zweedse expeditie zijn ontdekt op de bodem der Middellandse Zee, getuigen nog altijd van de omvang dezer ontzettende katastrofe.

De Atlanters veroverden kort daarop het ontredderde Griekenland, met uitzondering van Attica en Athene, dat aan hun overmacht dappere weerstand bood. In samenwerking met hun westelijke bondgenoten, de Libiërs, Sjarden en Tyrrhenen, ondernamen zij vervolgens een groots opgezette aanval op Egypte, maar werden verslagen zowel te land als ter zee (1195 v.o.j.). De Doriërs (Dori) keerden daarop terug naar Griekenland, terwijl de Philistijnen (Pheres) zich in de kuststrook van Palestina vestigden. De inskriptie van farao Ramses III spreekt van de aanval der "*Zeevolken*", die van de "eilanden en kusten van de wereldzee in het uiterste Noorden" kwamen, een land waar de langste dag 17 uur duurde. Dit duidt ongetwijfeld op het land der Germanen en het is niet onmogelijk dat met de door Ramses genoemde *Pheres*, *Sakar* of *Saksar* en *Denen* de Friezen, Saksen en Denen zijn bedoeld, aangenomen dat de Philistijnen slechts een deel van het eerstgenoemde volk waren (22).

Het Europese vaderland dezer uitgeweken stammen was intussen ook door grote hitte, aardbevingen en geweldige overstromingen geteisterd. Zijn ondergang werd bezegeld toen een grote meteoor of komeet neerstortte ten zuiden van Helgoland, waar een diepe kom (59 m !) in de zeebodem nog altijd aan deze natuurramp herinnert. De daardoor veroorzaakte seismische golf (tsunami) verzwolg Atlantis met al zijn schatten, een katastrofe die haar weerklank vond in de mythe van Phaeton, die met zijn zonnewagen neerstortte in de monding van de Eridanos, d.i. de Eider.

In overeenstemming daarmee is in de Voloespa sprake van *Ragnarök*, de vernietiging van Asgard, veroorzaakt door de val van *Tenrir* (of de Fenriswolf) in de mond van een rivier en de gelijktijdige aanval van de *Midgaardslang*, d.i. de Oceaan, die het land verslond. Volgens de Edda viel het later weer droog en er bestond werkelijk tot in de middeleeuwen ten oosten van Helgoland een eiland genaamd *Utland* (= Atland)."

EINDOORDEEL

Aan de overeenstemming der Oera Linda-berichten met de ontdekkingen van Spanuth kan niet worden getwijfeld; in plaats van elkaar te weerspreken, vullen beide elkaar aan. Deze indruk wordt nog versterkt wanneer men in het verhaal over de zeevaarder Tunis (23), die in 1000 v.o.j. de Middellandse Zee binnenvoer, de volgende passage leest:

"Tunis voer langs de kust en door de poort der Middelzee. Toen het Atland verzonken is, was

(21) Een vulkaan in de Egeïsche Zee. Spanuth noemt ook de Hekla.

(22) Vergl. Spanuth, Jürgen: *Atlantis*, Tübingen, 1965, blz. [illegible] e.v.

(23) Op blz. 58 van het origineel en blz. 75 en 79 e.v. van Ottema's vertaling.

het aan de kusten der Middelzee ook erg toegegaan. Daardoor waren vele mensen van het Finda's volk naar onze Heinde- en Verre-Krekalanden (Italië en Griekenland) gekomen en ook velen van Lyda's land (zwart Afrika). *Daarentegen waren ook velen van ons volk naar Lyda's land* (hier het Middellandse-Zeegebied) *gegaan.* Dat alles had uitgewerkt dat de Heinde- en Verre-Krekalanden voor het oppergezag der Moeder verloren waren."

De laatste zin doelt op het uiteenvallen van de Atlantische konfederatie als onvermijdelijk gevolg van de uitschakeling van haar centrum. (Met "Finda's volk" zijn in dit verhaal vrij zeker de blanke en bruine, maar niet Noordse volken van Zuid- en Oost-Europa bedoeld. Later kreeg deze term een andere betekenis.)

Tot besluit nog enkele toelichtingen ! De opmerking in het Oera Linda-verhaal, dat de zon vóór de ramp hoger aan de hemel rees, behoeft niet onwaar te zijn. Dit kan het gevolg zijn geweest van een schuinere stand van de aardas ten opzichte van de ekliptika. De Amerikaanse astronoom Velikofsky heeft bewezen dat deze stand in historische tijd door kosmische oorzaken herhaaldelijk is veranderd [24].

Ook het ooggetuigenverslag berust vermoedelijk op waarheid. De auteur bevond zich tijdens de ramp waarschijnlijk aan de oevers van het Vetter-Meer, dat – in tegenstelling tot de andere Zuidzweedse meren – diep is (tot 126 m) en door breuken begrensd wordt, daar het in een slenk ligt. Door die breuken kan tijdens de ramp gloeiende lava zijn opgestegen. Geweldige rotsblokken, die blijkbaar van berghellingen zijn afgerold, kan men met verbazing zien in het bergland van Zuid-Noorwegen.

Spanuth ontdekte op Helgoland – dat eenmaal een deel uitmaakte van het eiland Atlantis – plaatsen waar in prehistorische tijd kopererts was gewonnen en andere, waar dit was uitgesmolten. Ook toonde hij aan dat op Sijlt ijzererts was ontgonnen. Het meeste koper en ijzer zullen de Atlanters echter wel uit Zuid-Zweden (Falun, de Taberg) hebben betrokken. Ook in dit opzicht bevat het Oera Linda-verhaal niets dat a priori onmogelijk, of ook maar onwaarschijnlijk is te achten.

In Friesland bestond tot in de 19de eeuw een autochtone tijdrekening, waarvan het aanvangsjaar – de ondergang van Atlantis, verkeerdelijk gesteld op 2193 (i.p.v. 1193) v.o.j. – blijkbaar aan de Oera Linda-schriften ontleend was [25]. Dit feit bewijst niet slechts de hoge ouderdom dier manuskripten, maar toont ook aan welk een geweldige indruk de ondergang van dit eens zo machtige rijk bij latere generaties heeft achtergelaten.

FRIESLAND IN VOOR- EN VROEG-HISTORISCHE TIJD

Omtrent het land der oude Friezen van na de ondergang van Atlantis en vóór het begin der Romeinse tijd bevatten de Oera Linda-handschriften slechts enkele sobere berichten. Niettemin is het van belang na te gaan in hoeverre deze spaarzame gegevens al of niet in overeenstemming zijn met hetgeen algemeen op geologische gronden omtrent de oudste toestand van ons land wordt aangenomen.

Beginnen wij met de *bodemdaling*, die voor de historische tijd op minstens 4 à 6 meter begroot kan worden [26]. Vond deze daling in voorhistorische tijd in hetzelfde tempo plaats – wat niet zeker is – dan moet men aannemen, dat het land omstreeks het jaar 1000 v.o.j. ongeveer 6 à 9 meter hoger lag dan tegenwoordig. Inderdaad is met de aanleg van terpen en wierden eerst in de derde eeuw v.o.j. begonnen, terwijl in de handschriften van het opwerpen van kaden – meer zullen het nog wel niet zijn geweest – voor het eerst wordt gesproken na de grote overstromingsramp van ± 450 o.j.

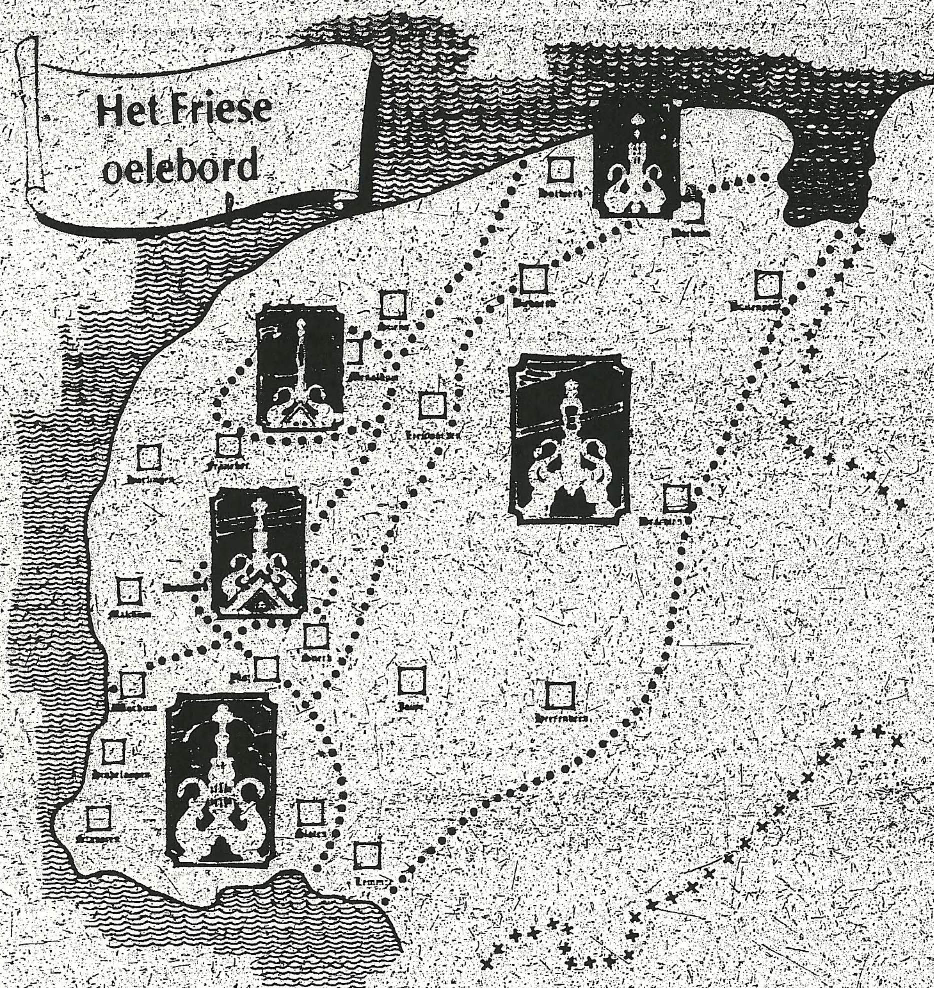
De *strandverschuiving* ten gevolge van het land inwaarts verstuiven der duinen wordt voor de historische tijd geschat op ongeveer 3 km. Vermoedelijk lag de kust dus in 1000 v.o.j. minstens 4 km verder in zee, terwijl de Waddeneilanden en de daarachter liggende Waddenzee nog niet bestonden, daar het merendeel der tegenwoordige zeegaten nog niet was ontstaan. Deze zeegaten zijn namelijk, met slechts een enkele uitzondering, het resultaat van latere overstromingen.

De *Rijnmond* heeft zich in de loop der tijden steeds meer verplaatst naar het zuiden. Tijdens de laatste ijstijd – het zgn. Würm-Glaciaal – en tot lang daarna mondde de Rijn, naar door geo-

(24) Velikofsky, Immanuel : *Worlds in Collision*, London, 1952.

(25) Verg. blz. 142 van mijn boek.

(26) In de Grote Winkler Prins, artikel *Bodembewegingen*, wordt de relatieve bodemdaling thans geschat op 20 cm per eeuw. Het artikel *Bodemdaling* in de Grote Nederl. Larousse Encyclopedie spreekt echter van een relatieve daling van rond 30 cm per eeuw. De schattingen lopen dus nogal uiteen.

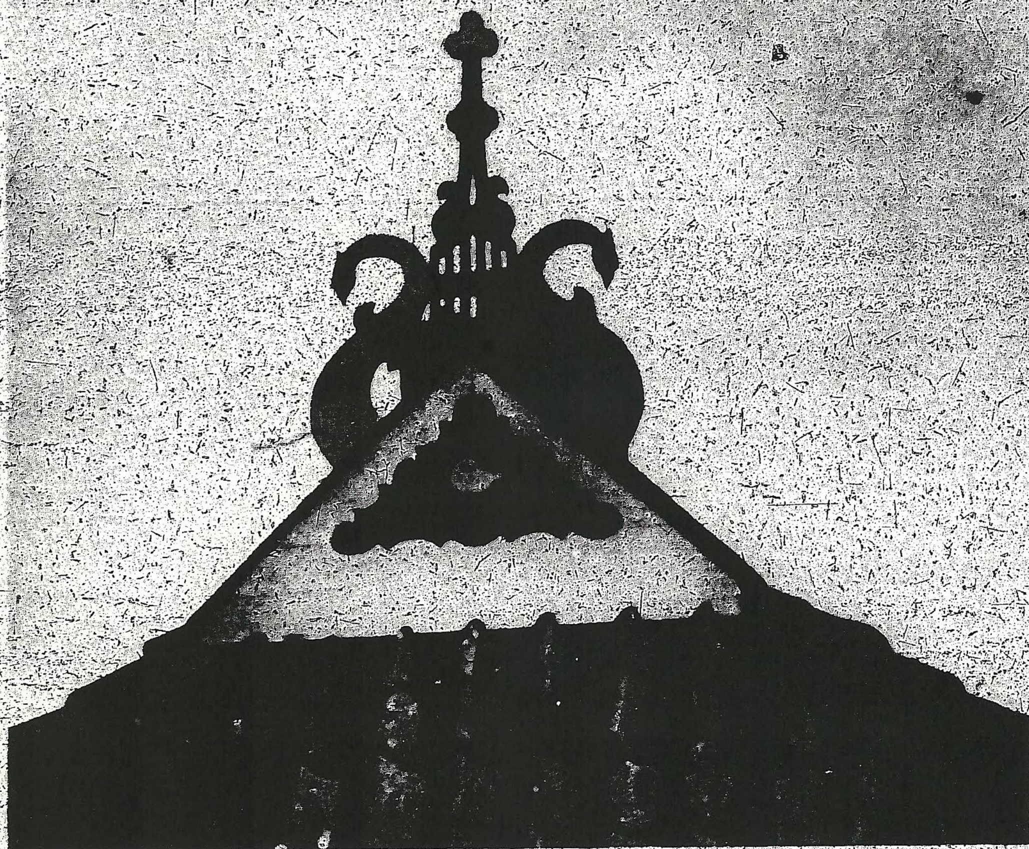
De verspreiding der verschillende oelebord-typen, naar Klaes Sierksma. Over de betekenis en de ouderdom van dit geveltekeen wordt zeer verschillend gedacht. Op de makelaar vindt men vaak een zonnerad en andere oeroude symbolen uit de Noordeuropese kultuurkring. Het verband van het oelebord met oude heidense religie is waarschijnlijk. Voor vele Friezen is het oelebord een soort Fries nationaal symbool geworden.

logen op goede gronden wordt aangenomen, in de buurt van de Doggersbank en was de Theems een zijner zijrivieren. Het is in overeenstemming met deze oorspronkelijke toestand, wanneer in het verhaal over de zeeman Tunis, wiens reis plaatsvond in 1000 v.o.j., het Vlie wordt genoemd als de uitmonding van het "Fliemeer", dit is het meer Flevo. Dit moet dan tevens de voornaamste mondingsarm van de Rijn zijn geweest, want nog in de Romeinse tijd liep langs de Utrechtse Vecht en over het Flevo Meer en het Vlie (Flevum Ostium) een belangrijke verkeersweg van de Rijn naar het Noorden, die onder andere in 12 v.o.j. door Drusus voor het transport zijner troepen is gebruikt.

Als uitmondingen respektievelijk van een riviertje en van verscheidene binnenwateren worden in het verhaal van Tunis genoemd de *Eemude* "in Oostflieland" en de *Aldergamude*. Onder de Eemude is vrijwel zeker de uitmonding van de tegenwoordige Dokkumer Ee te verstaan, die dan bij (of ten noorden van ?) Schiermonnikoog moet hebben gelegen. De Aldergamude, in latere delen der handschriften *Egmuda* genoemd, lag blijkens deze laatste naam tussen Egmond aan Zee en Egmond aan de Hoef, waar de duinen een onderbreking vertonen. Voor het handelsverkeer waren deze beide monden waarschijnlijk van weinig belang, daar ze slechts een enkele maal worden genoemd.

De Aldergamude is vrijwel zeker als de uitmonding van een vroegere Rijnarm te beschouwen. Als oorzaak van de verplaatsing van de Rijnmond naar het zuiden is aan de voortschrijdende uitschuring en verwijding van het Nauw van Calais (*) te denken, waardoor de uit het Kanaal ko-

(*) Naar men aanneemt is dit eerst ± 5000 v.o.j. ontstaan.

Een typisch Fries oelebord : een driehoekig houten bord, versierd met twee zwanen of zwanenhalzen, met de ruggen naar elkaar gekeerd, en een tussen deze zwanen geplaatste vertikale standaard of makelaar, welke tal van zinnebeelden vertoont. Regionaal komen er in Friesland minstens vijf verschillende types van oeleborden voor.

mende vloedstroom in het smalle zuidelijke deel van de Noordzee een groot getijdenverschil deed ontstaan. De verlaging der zogenaamde erosiebasis veroorzaakte op den duur een verandering in de loop der rivieren, van de Rijn, maar ook van de Schelde. Ook de verbrokkeling van het Zeeuwse deltagebied, waar naar aanleiding van de terugkomst der zogenaamde Geertmannen in 303 v.o.j. sprake is van "de Zeven Eilanden", moet door de daar hoog oplopende vloeden zijn veroorzaakt, of althans sterk bevorderd.

Als nederzettingen worden in de oudste delen der handschriften slechts genoemd Lumkamakia (Lumka-makja) bij de Eemude en Staveren (Stavere), het eerste naar aanleiding van de zeereis van Tunis, het laatste eerst bij de terugkomst der Geertmannen in 303 v.o.j. Lumkamakia moet – als mijn veronderstelling omtrent haar ligging juist is – later door de zee zijn verzwolgen. Staveren was volgens de Friese kronieken de oude hoofdstad van geheel Friesland en zetel der Friese koningen. De volksoverlevering wilde dat de stad door Friso was gesticht en naar diens volksgod Stavo – een andere naam voor Thor (28) – genoemd. Zeer gunstig aan de toenmalige hoofdarm van de Rijn gelegen, was deze stad zeer vroeg een belangrijke handelsplaats. Tunis liet bij de mond van het Fliemeer, op een plaats die later Ameland (Almanaland) werd genoemd,

(28) Verg. Van den Bergh : *Handboek der Middel-Nederlandsche Geographie*, Leiden, 1852, blz. 141 en – in overeenstemming daarmee – Lab Utrecht Dresselhuis in *Nieuwe Werken van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, Eerste Deel, Eerste Stuk blz. 44, Middelburg, 1836. Deze verklaring van de naam Staveren lijkt veel aannemelijker dan die van prof. Jan de Vries, die deze naam van een paal of staf (!), die in het midden van een dingplaats of grafheuvel was opgericht, wil afleiden. Zie het artikel Staveren in diens Etymologisch Woordenboek.

een pakhuis (loge) bouwen. Ook is in zijn verhaal sprake van een markt op Wieringen (Wijringga). Of dit toen al eilanden waren is niet duidelijk.

DE VROEG-HISTORISCHE TIJD

Kort voor het begin van de Romeinse tijd spreekt Caesar van eilanden in een ruime maar ondiepe baai, waarin Rijn, Waal, Maas en Schelde uitmonden (29). Later wordt deze baai door Plinius *Helium* genoemd. In de Romeinse tijd is de Oude Rijn de hoofdarm dezer rivier en een tijdlang rijksgrens. Friesland – waartoe ook het land der Kaninefaten is te rekenen – was toen nog dichtbebost, het meer Flevo lag, volgens Plinius, te midden van eikenwouden. Helaas ontbreekt dat deel der handschriften, waarin de Romeinse tijd werd behandeld, zodat men hier niets kan vergelijken.

Voor de vijfde eeuw o.j. geven de handschriften weer enkele inlichtingen. Het land is ook dan aanvankelijk nog dichtbebost; het vroegere Baduhenna-woud heet dan Lindaswoud en strekt zich uit tot vlak bij Staveren. In 445 onderneemt Apollonia haar reis langs de Rijn naar het land der Marsaten, paaldorpbewoners langs de Zwitserse meren. Op haar terugreis komt ze te *Lijdasburg* aan de Rijn. "Daar was een grote vliet. Op deze vliet waren ook mensen, die huizen op palen hadden. Doch dat was geen Fryasvolk, maar dat waren zwarte en bruine mensen, die gediend hadden als roeiers om de buitenvaarders naar huis te helpen. Zij moesten daar blijven tot de vloot weer vertrok."

Onwillekeurig denkt men hierbij aan Leiden. Ottema wees reeds op het feit dat in die stad een water bestaat dat Mare heet, wat moeilijk als een toevalligheid beschouwd kan worden. De daar nog aanwezige stenen burcht is weliswaar voor een maagdenburcht veel te klein, maar uit het vervolg van Apollonia's reisverhaal blijkt, dat in Friesland ook burchten bestonden, die een andere bestemming hadden. Zij vervolgt:

"Tenslotte kwamen wij te Alderga. Bij het zuiderhavenhoofd staat de *Waraburcht*, een steenhuis, waar allerlei schelpen, hoorns, wapens en kledingstukken worden bewaard, die door de zeelieden uit verre landen zijn meegebracht. Een kwartier daarvandaan is het Alderga, een grote vliet omringd door schuren, huizen en tuinen, alles rijk versierd. In die vliet lag een grote vloot gereed, met banieren in allerlei kleuren. Op Fryasdag hingen de schilden om de boorden heen. Sommige blonken als de zon. De schilden van de zeekoning en de schouten bij nacht waren met goud omzoomd.

Achter die vliet was een gracht gegraven, vandaar lopende langs de burcht Forana en voorts met een enge mond (enga mude = Egmond) in zee. Voor de vloot was dit de uitgang en het Flie de ingang. Aan beide zijden der gracht staan mooie huizen met helder blinkende verven beschilderd. De tuinen zijn met altijd groene hagen omheind. Ik heb daar vrouwen gezien die vilten tunica's droegen, alsof het schrijfvilt was. Evenals te Staveren waren de meisjes met gouden kronen op hun hoofden en met ringen om de armen en voeten versierd. Zuidwaarts van Forana ligt Alkmarum. Alkmarum is een mare of vliet. Daarin ligt een eiland; op dat eiland moeten de zwarte en bruine mensen vertoeven, evenals te Lydasburcht."

Merkwaardig is het dat juist nu bij opgravingen in de omgeving van Grootebroek sporen zijn ontdekt van een groot aantal dorpen die zouden dateren uit de bronstijd (in het bericht gedateerd op 1200-700 v.o.j.) en van een dichte bevolking getuigen (30). Deze dorpen zouden later zijn verlaten wegens het stijgen van de grondwaterspiegel, wat landbouw onmogelijk maakte. Eerst duizend jaar later (dus ± 300 o.j.) zouden zich opnieuw mensen in dit gebied hebben gevestigd. Zolang nadere gegevens ontbreken, moeten wij ons beperken tot de opmerking, dat, volgens het reisverhaal van Apollonia, ook in de vijfde eeuw o.j. in dit deel van West-Friesland een dichte bevolking woonde. Ook bestond toen een waterweg, deels van kunstmatig karakter, die bij het tegenwoordige Enkhuizen of Hoorn begon en bij Egmond in zee uitliep.

DE OVERSTROMING VAN ±450 O.J.

Kort nadat de Magy (het opperhoofd der uit het Oosten opdringende Finnen en Magyaren), als bondgenoot van Attila, erin was geslaagd geheel Friesland (Frya's land) aan zijn gezag te onderwerpen (31), werd dit land geteisterd door een geweldige overstroming. Alle wouden werden, te zamen met hun ondergrond, weggespoeld en alle burchten verwoest, met uitzondering alleen van de Fryasburcht op Texel. Als het water na een vreselijke winter, die het land met ijs overdekte, terugstroomt, laat het in Oost-Friesland 30, in West-Friesland 50 brakke meren en poelen

(29) Caesar, *De bello Gallico* VI 31 en IV 10.

(30) Dit volgens een bericht in de Prov. Zeeuwse Courant van 14-6-'74.

(31) Zie voor het verloop dezer geschiedenis mijn boek op blz. 26-31.

Dr. Frans J. Los, een jaar voor zijn overlijden, gefotografeerd in het park van Stania State te Oenkerk, Friesland. Hij werd op 4 april 1898 te Alkmaar in West-Friesland geboren, als zoon van een predikant. Dr. Los werd doctor in de sociale geografie aan de Gem. Universiteit Amsterdam en doctor in de filologie aan de universiteit van Leipzig. Hij was bovendien als historicus en ethnoloog veelzijdig aktief en publiceerde o.m. "Karel de Frank, de Grote?", "Rusland tussen Azië en Europa", "De Volken van het Oud-Testament", "Land- en Volkenkunde der Oudheid", "Oost-Europa in voor en vroeg-historische tijd", "Die Ura-Linda Handschriften als Geschichtsquelle". Dr. Los woonde twintig jaar in Oostburg, Zeeuws-Vlaanderen, en voelde zich als Heel-Nederlander nauw betrokken bij de Vlaamse Beweging. Hij was ook lid van het beschermkomitee van Nouvelle Ecole en overleed op 21 juli 1974. Als aanvulling bij zijn laatste boek schreef hij, kort voor zijn dood, het artikel dat wij hier afdrukken en vertrouwde het toe aan onze medewerker K.F. de Leeuw.

achter. De aan de burcht van Apollonia grenzende Ljudgaarde bleek bij haar terugkeer door de zee te zijn verzwolgen, evenals het land ten noorden daarvan en de daar gelegen hebbende wouden.

In het geschrift *"Geschriften van Frethorik en Wiljow"*, dat deel uitmaakt van de tweede helft der handschriften, wordt van de wederopbouw van het verwoeste land gesproken. Binnen de ringwal van de verwoeste burcht bouwt men huizen en een dorp, Ljudwerd, terwijl het land daarbuiten prijsgegeven blijft aan de zee. Op daartoe geschikte plaatsen worden sloten gegraven en dijken opgeworpen. Duidelijk is hier sprake van het ontstaan van de *Bordine* of *Middelzee* ten gevolge van een geweldige overstroming, waarvan de verwoestende uitwerking bij opgravingen is vastgesteld (32). Deze opgravingen zijn zowel in het Nederlandse als in het Duitse kustgebied ondernomen. Ljudwerd is het latere Leeuwarden (Fries: Ljouwerd), dat in de vroege middeleeuwen op de oosteever van de Middelzee lag en waarvan het ontstaan hier verhaald wordt.

Verder vermeldt *Konered*, Frethoriks zoon, in zijn "Geschrift", dat omstreeks 470 o.j. moet zijn ontstaan, hoe in zijn tijd de Seelanders gebrek aan schepen kregen, daar hun wouden waren weggespoeld en hun scheepsbouwers omgekomen. Zij zonden daarom drie schepen naar Friesland, die echter *ten gevolge van de verbrokkeling der kust* de Fliemond misten en bij de burcht van Konered te Ljudwerd terechtkwamen. Hier wordt het ontstaan der Middelzee omstreeks 450 o.j. dus indirekt bevestigd.

Samenvattend kan worden gezegd dat de in de handschriften vervatte geografische gegevens zowel met elkaar, als met hetgeen omtrent de oudste toestand van Friesland uit andere bronnen bekend is, in overeenstemming zijn. Zij verklaren het verdwijnen der vroegere woudbedekking van dit land, bevatten niets onmogelijks en ronden het tot dusverre gangbare, maar zeer onvolledige beeld op een bevredigende wijze af.

Dr. Frans J. LOS

(32). Bijzonderheden daarover in mijn boek blz. 28 en 29.